

Vastuullisuus, kestävä kehitys ja kiertotalous fysioterapiassa

Riikka Köngäs

Johdanto

Kestävän kehityksen ja erityisesti kiertotalouden näkökulmien tarkastelu on fysioterapiassa vielä verrattain uutta. Lapin ammattikorkeakoulussa kiertotalouden teemaa on ensimmäisiä kertoja alettu yhdistämään terveydenhuollon ja fysioterapian kentälle LapinKIERTO-hankkeessa, jossa on tehty useita kiertotalouteen liittyviä pilotointoja yhdessä Lapin alueen pienyrittäjien kanssa monialaisen asiantuntijatiimin kanssa (Lapin ammattikorkeakoulu 2024).

Hankkeessa nousseen kokemuksen ja selvitysten mukaan erityisesti alan toimintaan liittyviä kiertotalouden ja kestävä kehityksen toimintaperiaatteita tunnistetaan ja sanoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa vielä heikohkosti, erityisesti PK-yrityksissä, mutta tahtotila toiminnalle ja kehittämiselle on ilmaistu (Nykänen, Salonen, Louhiala & Sarnikorpi 2025; Swärdh & Maric 2024; Palstam, Andersson, Lange & Grenholm 2021). Useat toiminnot terveydenhuollossa ja fysioterapiassa ovat kestävä kehityksen ja kiertotalouden perusperiaatteiden mukaista toimintaa (Swärdh & Maric 2024), mutta niitä sanoitetaan vielä heikosti osaksi kiertotaloutta, tai tarkastelu tai toiminta niiden mukaan ei ole vielä systemaattista tai ohjattua. Tässäkin tekstissä kiertotaloutta käsitellään laajana kestävä kehitykseen ja vastuullisuuteen liittyvänä käsitteenä tarkkarajaisuuden sijasta.

Terveydenhuollossa näkyvät kestävä kehityksen ja kiertotalouden näkökulmat

Suomessa hyvinvointialueiden välillä on eroja siinä miten paljon hiilineutraaliuteen, vastuullisuuteen ja kestävä kehitykseen sekä kiertotalouteen on systemaattisesti paneuduttu. HUS:n alueella on

käytössä jo selkeä tiekartta hiilineutraaliutta kohti (HUS 2022), mutta esimerkiksi LAPHAN alueella kestävää kehitystä käsitellään vielä dokumenttien valossa lähinnä käsitteenä ja tulevaisuuden aiheena (Lapin hyvinvointialue 2023).

Ihmisen ja ympäristön terveyden välisten yhteyksien ymmärtämiseksi ja kuvaamiseksi on luotu erilaisia monitieteisiä viitekehyksiä kuten yhteinen terveys (One Health), ekoterveys (EcoHealth) ja planetaarinen terveys. Viitekehykset lähestyvät kestävyyskriisiä ja sen vaikutuksia ihmisen terveyteen eri näkökulmista, mutta yhteistä on ajatus siitä, että ihmisten terveys on kriittisesti sidoksissa ympäristöön ja luonnon terveyteen (Grotenfelt-Enegren, Holmström & Laisi 2023). THL (2025) painottaa, että myös terveydenhuollon tulee tunnustaa planeetan kantokyvyn rajat ja systeemisen muutoksen tarve.

Terveydenhuollon ammattilaisilla on lakisääteinen velvollisuus kehittää tietojaan ja taitojaan vastaamaan kestävyyskriisin ongelmiin kestävien ja terveiden tulevaisuuksien puolesta. Planetaarisen terveyden puolustaminen on taito, joka yhdistää terveyden, ympäristön ja yhteiskunnan. (HCWH 2025; Swärdh & Maric 2024; EPTA 2020). Planetaarisen terveyden käsite ja osin muitakin kestävä kehityksen ja vastuullisuuden näkökulmia on nostettu Lapin ammattikorkeakoulun fysioterapiakoulutuksen uuteen opetussuunnitelmaan (Lapin ammattikorkeakoulu 2025).

Fysioterapia alana työskentelee ihmisen toimintakyvyn tukemisen ja terveyden edistämisen ja ennaltaehkäisyn kanssa, ja tavoitteena on usein raskaampien terveydenhuollon palveluiden tarpeen vähentäminen. Alalla työskennellään käyttäytymisen muutoksen sekä ihmisten toimijuuden vahvistamisen kanssa. Fysioterapia on vähän materiaaleja käyttävä toimiala. Näin ollen voidaan tulkita fysioterapian olevan kestävä kehityksen mukaista toimintaa. (Nykänen, Salonen, Louhiala & Sarnikorpi 2025; Salonen & Sarnikorpi 2024; Swärdh & Maric 2024; Palstam, Andersson, Lange & Grenholm 2021).

Kiertotalous voi näkyä fysioterapiassa useilla eri tasoilla; käytännön tekoina, organisaatio- ja yhteiskuntatasolla sekä viestinnän ja vaikuttamisen tasolla (Swärdh & Maric 2024). Käytännön tekoina nähdään esimerkiksi jätteen ja kertakäyttötutteen vähentäminen, asianmukainen kierrätys, vähäpäästöiset kulkutavat, sekä hyötyliikunnan ja kasvispainotteisen ruokavalion edistäminen. Samoin laitteiden ja apuvälineiden elinkaaren tarkastelu sekä esimerkiksi alueelliset apuvälinelainaamot ovat osa kiertotaloutta. Viheralueita ja luontolähtöisiä

terapioita tulisi hyödyntää enemmän, samoin järjestö- ja yhteisöllistä toimintaa ja tarkoituksen mukaista etäkuntoutusta ja digitaalisia menetelmiä. Organisaatiotasolla tekoina nähdään esim. energian säästötoimenpiteet, jätteiden vähentämispolitiikka ja uusiutuvan energian käyttö terveydenhuollon organisaatioissa. Yhteiskunnallisina toimina nähdään kansallisten terveydenhuoltojärjestelmien hiilijalanjäljen pienentäminen sekä kestävämmän terveydenhuollon rakenteiden edistäminen, sekäarkiaktiivisuutta tukeva kaupunkisuunnittelu ja muu yhteiskunnallinen vaikuttaminen (Nykänen, Salonen, Louhiala & Sarnikorpi 2025; Swärdh & Maric 2024; IPCC 2023; EPTA 2020).

Ilmastonmuutoksella sekä luontokadolla on merkittäviä vaikutuksia ihmisen terveyteen. Fysioterapeutit, kuten muut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat luotettuja ammattilaisia, joiden sanalla on painoarvoa myös kestävyyskriisiin liittyen (Swärdh & Maric 2024; Tiitta, Cubelo, McDermott-Levy, Jaakkola & Kuosmanen 2024; McDermott-Levy, Jacman-Murphy, Leffers & Jordan 2019).

Esimerkkejä LapinKIERTO-hankkeen terveystaloudellaisista yrityspiloteista, case Onnela

LapinKIERTO – hankkeessa fysioterapeuttista näkökulmaa on päässyt haastamaan ja kehittämään. Hankkeessa kehitetyssä kiertotalouskatselmuksessa on perinteisempien kiertotalousnäkökulmien, kuten päästöjen, resurssien ja energiankäytön ynnä muun lisäksi tarkasteltu myös esimerkiksi yritysten tilannetta esteettömyyden ja saavutettavuuden suhteen, sekä pohdittu kiertotalouden toimenpiteiden vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Tässä tarkastelussa fysioterapeuttisella osaamisella on ollut lisäarvoa. Samoin sosiaalisen kestävyiden osa-alueita on tarkasteltu osana kiertotalouskatselmusta, esim. työhyvinvoinnin, toiminnan yleisen hyväksyttävyyden, yhteisöllisyyden tukemisen ja asiakaskunnan osallistamisen näkökulmista, ja tässä on voitu hyödyntää uudella tavalla myös fysioterapiaoosaamista. Samoin esimerkiksi rakennusten ja tilojen muunneltavuus ja modulaarisuus ovat osa kiertotalousajattelua, mutta tärkeitä myös esteettömyyden ja saavutettavuuden näkökulmista.

LapinKIERTO-hankkeessa tehtiin yhteistyötä Yhteisökoti Onnelan kanssa, joka on Kolarissa toimiva kodinomaista yhteisöasumista tarjoava yksikkö,

jossa toiminimellä toimivat hoiva-alan yrittäjät tuottavat ihmisläheisiä ja osallisuutta ja ikääntyneiden itsemääräämistä kunnioittavia ikääntyneiden ja muistisairaiden hoivapalveluita. Keskusteluyhteys erittäin positiivisesti ja pro-aktiivisesti kiertotalouteen ja kestävään kehitykseen suhtautuvan yrittäjäperheen kanssa on ollut erittäin hedelmällistä hanketyön näkökulmasta. Sekä hanketyöntekijät, että sanojensa mukaan myös yrittäjät ovat saaneet arvokasta tukea ajattelulleen yhteisten keskustelu- ja ideointipalaverien myötä, sekä kohdekäyntien ja toimintamallien tarkasteluiden kautta. Onnelaan on tehty kiertotalouskatselmus LapinKIERTO-hankkeen toimesta, ja kartoituksessa esiin tulleet asiat ovat johtaneet uusiin pilotteihin ja toimintamallien kokeiluihin sekä aukikirjoitukseen.

Suomi on maailman kärkeä aikuisten inkontinenssituotteiden kulutuksessa, käytämme niitä kolmanneksi eniten. Syitä tähän voidaan olettaa olevan useita, esimerkiksi synnytysten jälkeinen jälkihoito ja -ohjaus, tai sen puutteellisuus sekä aiheen stigmatisointi. Inkontinenssituotteet muodostavat yhdessä muiden vaippa- ja kuukautistuotteiden kanssa merkittävän osan sekajätteestä. (Mäkinen 2024; Vaittinen, Koljonen, Asikainen & Laatikainen 2024). Onnelassa havahduttiin siihen, että useilla ikääntyneillä muistisairailla, jotka muuttivat heidän tiloihinsa asumaan, oli vaippoja käytössä tarpeeseen nähden liikaa, ja muita toimenpiteitä inkontinenssiongelmiin hoitamiseksi oli tehty vain vähän. Onnelassa on otettu systemaattisesti tavoitteeksi, että ikäihmiset ulkoilevat kuntonsa mukaan päivittäin, vatsan toiminnasta huolehditaan ravitsemuksella ja lääkkeitä tarkistetaan säännöllisesti hoitavan lääkärin kanssa, ja muutoinkin muistisairaiden toimintakyvyn vahvistamiseen panostetaan kuntouttavan hoitotyön ja verkostojen avulla erittäin paljon. Tällä on havaittu selkeästi vaippojen tarpeen vähentymistä, kun esimerkiksi yöllistä sekavuutta tai kaatumisriskiä on pystytty vähentämään, jolloin myös omatoimiset WC-asioinnit ovat onnistuneet turvallisesti. Vaippojen määrän vähentymistä on pystytty seuraamaan konkreettisesti esimerkiksi jäteastioiden tyhjennysvälien pidentymisellä, pyykin määrän sekä vaippatilausten määrän, ja virtsatietulehdusten vähentymisellä. Onnelan hoivayrittäjien kanssa on LapinKIERTO-hankkeessa aukikirjoitettu tätä toimintamallia (kuvio 1).

Kuvio 1. Versio Onnelan inkontinenssisuojien käytön vähentämisen toimintamallista

Tulee huomioida, että vastuu kestävämpien ratkaisujen kehittämisestä on yhteiskunnalla ja teollisuudella, ei inkontinenssisuojia käyttävillä yksilöillä, tai hoivayrittäjillä. Kestävä inkontinenssihoito edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa yhdistetään infrastruktuuri, teknologia ja hoitokäytännöt. Inkontinenssinhoidon tulevaisuus vaatii rakenteellisia muutoksia terveydenhuollossa, jätehuollossa ja tuotekehityksessä. Kestävä hoito perustuu ennaltaehkäisyyn, tehokkaisiin hoitomuotoihin ja ympäristöystävällisiin teknologioihin, jotta kertakäyttöisten suojien tarve vähenisi (Vaittinen, Koljonen, Asikainen & Laatikainen 2024). Kuitenkin ihmislähtöisten toimintamallien ruohonjuuritason tarkastelu voi tuoda asiaa laajemminkin ihmisten ja fysioterapian ammattilaisten tietoisuuteen.

Onnelan asumisyksikössä on lisäksi haluttu panostaa ja kohdentaa huomiota asukkaiden osallistamiseen arjen tasolla moniin kodin askareisiin, kuten ruokahuoltoon, leivinuunin lämmitykseen sekä kodin yleiseen siisteyteen ja toiminnallisuuteen. Tästä inspiroituneena LapinKIERTO-hankkeessa on myös keskusteltu ja pilotoitu yksikön tiloissa esteettömiä ja saavutettavia kierrätysratkaisuja, joissa asukkailla ja henkilökunnalla on ollut mahdollisuus osallistua työpajan muodossa aiheen käsittelyyn.

Työpajassa pohdittiin esimerkiksi, miten kävelyn apuvälinein pystyy liikkumaan turvallisesti ja esteettömästi kierrätyspisteille. Ohjeita ja kuvakkeita mietittiin, mutta haluttiin myös mahdollistaa osallistuminen ohjattuna jätteiden lajitteluun asianmukaisesti aseteltujen ja opastettujen jäteastioiden avulla (kuvio 2).

Kuvio 2. LapinKIERTO-hankkeen esteetön ja saavutettavakierrätys – työpaja Yhteisökoti Onnelan tiloissa

Tulevaisuudessa Lapin ammattikorkeakoulussa on hyvä jatkaa kiertotalouden käsittelyä myös sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmista monialaisissa hanke- ja opetustiimeissä, ja osallistaa toimijoita yhä enemmän kestävien ratkaisujen luomiseksi. Fysioterapian tulisi olla sekä vaikuttavaa, että vastuullista ja kestävää.

Lähteet

EPTA 2020. Environmental Physiotherapy Agenda 2023. Viitattu 4.8.2025
<https://environmentalphysio.com/education/ept-agenda-2023/>.

Grotenfelt-Enegren, M., Holmström, C. & Laisi, J. 2023. Planetaarinen terveys toimii siltana ihmisen terveyden ja kestävyysedistämisen välillä. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2023;139(10):835-42. Viitattu 12.8.2025 <https://www.duodecimlehti.fi/duo17695>.

HCWH 2025. Health Care Without Harm (HCWH) Europe. Viitattu 5.9.2025
<https://europe.noharm.org/>.

HUS 2022. Ilmastotiekartta kohti hiilineutraaliutta 2030. Viitattu 16.8.2025
https://www.hus.fi/sites/default/files/2022-08/HUS_ilmastotiekartta_6_2022.pdf.

IPCC 2023. CLIMATE CHANGE 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers. Viitattu 13.9.2025
https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf.

Lapin ammattikorkeakoulu 2025. Opetussuunnitelma, fysioterapeuttikoulutus. Viitattu 5.9.2025 <https://opinto-opas-amk.peppi4.lapit.csc.fi/708/fi/93/3991>.

Lapin ammattikorkeakoulu 2024. LapinKIERTO-hanke Kiertotalousosaaminen Lapin yritysrajoissa. Viitattu 13.9.2025
<https://lapinamk.fi/lapinkierto-hanke-kiertotalousosaaminen-lapin-yritysrajoissa/>.

Lapin hyvinvointialue 2023. Lapin hyvinvointialuestrategia. Viitattu 1.9.2025
<https://lapha.fi/documents/594637/766960/Lapin-hyvinvointialuestrategia.pdf>.

Lappia 2023. Läsnäoleva kohtaaminen – Yhteisöasumisesta vetovoimaa yrittäjyyteen -hanke. Viitattu 14.8.2025
<https://www.lappia.fi/hanke/lasnaoleva-kohtaaminen-yhteisoasumisesta-vetovoimaa-yrittajyyteen/>.

McDermott-Levy, R., Jackman-Murphy, K., Leffers, J. M., & Jordan, L., 2019. Integrating Climate Change Into Nursing Curricula. *Nurse Educator*, 44(1), 43–47. Viitattu 12.8.2025 <https://doi.org/10.1097/NNE.0000000000000525>.

Mäkinen, T. 2024. Turhan paksua. *Tehty-lehti* 11/2024. Viitattu 12.8.2025 <https://www.tehylehti.fi/fi/toissa/turhan-paksua>.

Nykänen, K., Salonen, E., Louhiala, P. & Sarnikorpi, E. 2025. Kestävä kehitys. Miten fysioterapialla voidaan tukea YK:n tavoitteita? Kestävä kehitys fysioterapiassa. *Fysioterapia* 4, 2025.

Palstam, A., Andersson, M., Lange, E., ja Grenholm, A. 2021. A Call to Include a Perspective of Sustainable Development in Physical Therapy Research. *PTJ: Physical Therapy & Rehabilitation Journal | Physical Therapy*, 2021;101:1–4. DOI: 10.1093/ptj/pzaa228.

Pulkki, J., Wulff, P., Iivonen, S., Alanko, L., Alhola, K., Frilander, O., Hiilamo, H., Meriläinen, P., Nissinen, A., Savolainen, H. & Suomalainen, E. 2023. Ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuolto: Selvitys kansallisesta tavoitteesta ja ohjausmekanismeista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:49 Viitattu 17.8.2025 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-491-0>.

Salonen, E. & Sarnikorpi, E. 2024. Kestävä kehitys fysioterapiassa – kirjallisuuskatsaus Laurea-ammattikorkeakoulun fysioterapeuttikoulutukselle Viitattu 4.9.2025 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/870423/Sarnikorpi_Salonen.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Swärdh, E. & Maric, F 2024. From knowledge to action: fostering advocacy skills for planetary health in physical therapy. *PTJ: Physical Therapy & Rehabilitation Journal* 104 (11), 130 Viitattu 16.8.2025 <https://doi.org/10.1093/ptj/pzae130>.

THL 2025. Planetaarinen terveys ja hyvinvointi. Viitattu 12.9.2025 <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/ajankohtaista/planetaarinen-terveys-ja-hyvinvointi>.

Tiitta, I., Cubelo, F., McDermott-Levy, R., Jaakkola, J. & Kuosmanen, L., 2024. Climate change integration in nursing education: A scoping review. *Nurse Education Today*, 139, 106210. Viitattu 12.8.2025 <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2024.106210>.

Vaittinen, T., Koljonen, K., Tella, S., Asikainen, E. & Laatikainen, K. 2024. Holistically sustainable continence care: A working definition, the case of single-used absorbent hygiene products (AHPs) and the need for ecosystems thinking. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part H: Journal of Engineering in Medicine*, 238(6), 667-681.

WHO 2025. Climate Change and Health. Viitattu 13.8.2025 <https://www.who.int/teams/environment-climate-change-and-health/climate-change-and-health>.

World physiotherapy 2023. Climate change and health – policy statement. Viitattu 3.9.2025 <https://world.physio/sites/default/files/2024-01/PS-2023-Climate-change.pdf>.